תנחומא בובר — תצוה

ואתה תצוה את בני ישראל וגו' (שמות כז כ). זש"ה הנך יפה רעיתי וגו' (שה"ש א טו), אמר ר' עקיבא לא כל העולם כולו ומלואו כדאי, כיום שניתן בו תורת שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים. אמר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה, למך שנטל סאה של חטים ונתנה לנחתום, ואמר לו הוצא לי ממנה כך וכך סולת, כך וכך מורסן, כך וכך סובין, כך כל הכתובין קודש ושיר השירים קודש קדשים. א"ר ראה מה הקב"ה מקלס כנסת ישראל בתוכו, הנך יפה רעיתי, הנך יפה במעשים, הנך יפה במעשה אבותיך, הנך יפה בית, הנך יפה בשדה, בבית על מזוזות ביתך (דברים ו ט), בשדה בתרומות ומעשרות ובלקט שכחה ופאה, הנך יפה בגג ועשית מעקה לגגך (שם כב ח), הנך יפה בעולם הזה, הנך יפה בעולם הבא.

הנך יפה רעיתי, ר' סימון בן פזי אמר היא מקלסת אותו לשון פשוט, והוא מקלס אותה לשון כפול, למה הוא מלקס אותה לשון כפול, שאם אינה עושה רצונו יכול להמירה באחרת, אבל היא מקלסת אותו לשון פשוט, שאינה יכולה להמיר אותו באחר, הנך יפה דודי אף נעים, לפיכך הנך יפה רעיתי הנך יפה עינים יונים, אלו סנהדרין, מה כל הגוף מהלך אחר העינים, כך ישראל היו מהלכין אחר סנהדרין, על מה שאומרין להם טמא טמא טהור טהור, עיניך יונים, מה היונה הזאת כשהעופות כולן נשחטין הם מתפרכסין, אבל היונה אינה עושה אלא פושטת צוארה, כך אין נותן נפשו על הקב"ה אלא ישראל, שנאמר כי עליך הורגנו כל היום [נחשבנו כצאן טבחה] (תהים מד כג), מבעד לצמתך (שה"ש ד א), האשה הזו כשגודלת שער ראשה. היא נותנת את השער לאחריה, והוא נאה לה, כך ישראל סנהדרין שלהם היתה יושבת בלשכת הגזית ומצומצמת מבעד לצמתך.

ד"א עיניך יונים, אמר ר' יצחק אמר להם הקב"ה דוגמא שלך דומה ליונה, מי שמבקש ליקח חטים, אומר לחבירו הראיני דוגמא שלהן, אף את דוגמא שלך דומה ליונה, כיצד כשהיה נח בתבה מה כתיב, וישלח את היונה וגו', ותבא אליו [היונה] לעת ערב (בראשית ח ח ויא), אמר להן הקב"ה מה היונה הביא אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה הביאו זית והדליקו לפני, שנאמר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית.

[ואתה תצוה וגו']. זש"ה ראשך עליך ככרמל (שה"ש ז ו), הדלים והרשים שבכם הן חביבין לפני כדניאל, [מלך אסור ברהטים] (שם), אמר להן הקב"ה כביכול אסור אני ביניכם, בזכות מה, בזכות הריצות שרץ אברהם לפני, שנאמרוימהר אברהם האהלה, ואל הבקר רץ אברהם (בראשית יח ו ז), הוי מלך אסור ברהטים, ר' לוי אמר בזכות יעקב שכתיב בו ברהטים בשקתות המים (שם ל לח).

ד"א מלך אסור ברהטים, א"ל הקב"ה למשה, משה מלך עשיתיך, מה המלך גוזר והן עושין, אף אתה גזור עליהן והן עושין, ואתה תצוה וגו'.

ואתה תצוה וגו' ויקחו אליך [שמן זית זך], למה לא שמן אגוזים ולא שמן צנונות, אלא בשמן של זית, לפי שהשמן זית אורה לעולם.

שמן זית זך [כתית] למאור, בנוהג שבעולם אדם אם יש לו שמן רע מדליקו בנר, אבל היפה הוא נותנו בתבשיל, אבל בבית המקדש לא היו עושין כך, אלא שמן זית זך היו נותנין למאור, והשני לו היו נותנין למנחות, אמר דוד כי אתה נרי ה' וגו' (ש"ב כב כט).

ד"א ואתה תצוה וגו', לא בשביל שאני צריך אורה, אלא בשביל להאיר לך, אמר ר' יוחנן העין הזו לבנה, והשחור באמצע, מהיכן הוא צריך לראות, לא מן הלבנה, ואינו כן, אינו רואה אלא מתוך השחור, ועל אור העינים אין אתה יכול לעמוד, ואתה מבקש לעמוד על דרכי, שלא יטעה אותך יצרך לומר שמא צריך הוא אורה, אמר ר' אבין הלוי (את מבקש מי שהוא רוצה) [את מוצא מי שהוא מבקש] לעשות לו חלונות, עושה אותם רחבות מבפנים, וצרות מבחוץ, למה שיהיו שואבות אור, אבל של בית המקדש היו רחבות מבחוץ, וצרות מבפנים, למה שיהא האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם, האור יוצא מתוך ביתי, ואני צריך לאורה, ושמא תאמר למה צריך לנר, בשביל להאיר לנו, ויקחו אליך וגו', להעלות נר תמיד, שיהא אורך לפני תדיר, אמר דוד או זרוע לצדיק (תהלים צז יא).

באהל מועד מחוץ לפרוכת (שמות כז כא), שלא יטעה אותך יצרך לומר צריך הוא אורה, ראה מה כתיב מחוץ לפרוכת וגו', לא היתה המנורה צריכה להנתן אלא לפנים מן הפרוכת, אצל הארון, והיא נתונה מחוץ לפרוכת, להודיעך שאינו צריך אורה, למה אמר לך, בשביל לזכותך למאור. ד"א בנוהג שבעולם מלך בשר ודם עושה לו מטה ושלחן, הוא נותן את המנורה משמאלו, אבל בבית המקדש אינו כן, אלא המנורה היתה נתונה מימינו של שלחן, להודיעך שאינו צריך אורה משלך, למה אמר לך, להאיר לך לעולם הבא, כשתבא חשיכה על אומות העולם, שנאמר כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (ישעיה ס ב).

ד"א שמן זית זך. את מוצא מי שנתן בחשך רואה מה שבאור, ומי שנתון באור אינו רואה מה שבחשך, אבל הקב"ה רואה מה שבחשך ומה שבאור, אמר דניאל הוא גלי עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא (דניאל ב כב). אמר ר' יהודה בר אלעאי השמש הזה נתון בתוך חיקו, שנאמר לשמש שם אוהל בהם (תהלים יט ה), ובתקופת תמוז הוא יוצא מתוך חיקו לבשל את הפירות, ואין העולם יכול לעמוד בו, למה שהוא קשה באורו, אמר הקב"ה בבריה שלי אין אתה יכול להסתכל, ואני צריך לאורה משלך, אלא למה אמרתי לך לעולם הבא.

שמן זית, כיצד היו עושין את השמן, שנו רבותינו הזיתים שהיו עושין פירות יפין היו ניכרין להן, היו נוטלין אותן וכותשין אותן, השמן הראשון שהיה יוצא היו מפרישין אותו למנורה, והשני לו למנחות, לקיים מה שנאמר שמן זית זך כתית למאור, אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה הייתם זקוקים לאורו של בית המקדש, אבל לעולם הבא בזכותו של אותו הנר, אביא לכם את מלך המשיח שנמשל לנר, שנאמר שם אצמיח קרן לדוד [ערכתי נר למשיחי] (תהלים קלב יז), ולא עוד אלא שאני עושה לכם אורה, שכך אמר ישעיה והיה ה' לך לאור עולם ואלהיך לתפארתך וגו' (ישעיה ס יט).

וזה הדבר אשר תעשה להם וגו' (שמות כט א). זש"ה כבוד חכמים ינחלו (משלי ג לה), אלו ישראל, וכסילים מרים קלון (שם), אלו אומות העולם, ואימתי ינחלו ישראל את הכבוד, כשקיבלו את התורה מסיני, אמר ר' יוחנן ששים רבוא של מלאכי השרת ירדו עם הקב"ה לסיני, והיו נותנין עטרות בראש כל אחד ואחד מישראל, אמר ר' אבא בר כהנא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע, מיד חיבבן הקב"ה, ונתן לכל אחד ואחד מהם שני מלאכים, והיה האחד חוגר זיינו, והאחד נותן לו עטרה בראשו, אמר ר' סימוחן פורפיראות הלבישן, שנאמרואלבישך רקמה (יחזקאל טז י). ר' שמעון בן יוחי אומר כלי זיין נתן להם ושם המפורש חקוק עליו, הוי כבוד חכמים ינחלו אלו ישראל שקיבלו את התורה, וכסילים מרים קלון, אלו אומות העולם, הקב"ה עושה להם קלון. אמר ר' שמואל כבוד חכמים ינחלו, אלו דוד ושלמה שבנו בית המקדש, וכסיים מרים קלון, אלו אומות העום שהחריבוהו, הקב"ה עושה להם קלון, אמר ר' נחמן ראה מה כתיב אדני בעיר צלמם תבזה (תהלים עג כ), למה בעיר, אלא המשל אומר במקום שהלסטים מקפח שם הוא נתלה, לכך כתיב בעיר.

ד"א כבוד חכמים ינחלו, אלו משה ואהרן, וכסילים מרים קלון, אלו דתן ואבירם, למה בשעה שירד המן לישראל אמר משה איש אל יותר ממנו עד בוקר, ולא שמעו אל משה [ויותירו אנשים ממנו עד בקר (שמות טז יט כ), ומי היו אלו דתן ואבירם], אמר ר' לוי קלאנון (חיל) של תולעים היו יוצאים מתוך אהליהם.

ד"א כבוד חכמים ינחלו, זה אהרן ובניו שנתבסמה הכהונה בידם על פי הדיבור, וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם וגו'.

[וזה הדבר וגו'], זש"ה לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט), אמר ר' ברכיה הכהן מעולם היית נוהג עמנו במדת הרחמים, אימתי בשעה שהושלך אברהם אבינו לכבשן האש, היו המלאכים מריבין זה עם זה, מיכאל אומר אני ארד ואציל אותו, וגבריאל אמר אני ארד ואציל אותו, אמר הקב"ה אני ארד בכבודי ואציל אותו, שנאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו' (בראשית טו ז). אמר להן לבני בניו אתם מצילן, כיון שירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, ירד המלאך והצילן, באותה שעה אמרו המלאכים, לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים שם), כוננת ארץ ותעמוד (שם שם צ), אתה הוא קיומו של עולם.

ד"א ותעמוד, תעמוד בדבריך, באיזה דבר, בדבר אשר דברת לאהרן שתהא הכהונה מתבסמת בידו.

וזה הדבר אשר תעשה להם. להם אתה עושה ולא לאחרים, התחיל ללמדן האיך יהיו מטהרין ואוכלין בקדשים, היאך יהו טובלין ואוכלין בתרומה, לקדש אותם לכהן לי, אמר ר' מני בשם ר' אליעזר כל מקום שנאמר לי, לעולם ולעולמי עלמים, בכורות לעולם, שנאמר כי לי כל בכור (במדבר ג יג), הכסף והזהב לעולם, שנאמר לי הכסף ולי הזהב (חגי ב ח), המלכות לעולם, שנאמר כי ראיתי בבניו לי מלך (ש"א טז א), והארץ לעולם, שנאמר כי לי הארץ (ויקרא כה כג), וישראל לעולם, שנאמר כי לי בני ישראל (שם שם נה), והלוים לעולם, שנאמר והיו לי הלוים (במדבר ג יב), הכהונה לעולם, שנאמר לכהן לי (שמות כט א).

וזה הדבר אשר תעשה להם וגו'. לקח פר אחד בן בקר (שם), במקח ולא מן הגזל ואילים שנים (שם), איל מכאן ואיל מכאן והפר באמצע, למה ג' כנגד ג' הדרי עולם, פר כנגד אברהם, ואל הבקר רץ אברהם (בראשית יח ז), ואילים שנים [תמימים] (שמות שם), [כנגד] יצחקויעקב, ולחם מצות (שמות כט ב), בזכותם אברם הלחם. אמר ר' חייא בר אבא כשהיו הקרבנות קריבין היתה סאה ארבלית עושה סאה סולת, סאה קמח, סאה קיבר, סאה סובין, סאה מורסן, סאה גבונים, אבל עכשיו אדם מויך סאה חטים לטחון, ואינו מביא אלא כשהוא מויך ויותר מעט, למה שבטל לחם הפנים, רה מה היו הקרבנות שהיו קריבין על גבי המזבח יפין להם, שכל מה שהיה קרב ממינו היה מברך את מינו, אמר ר' חייא בר אבא אפילו עיקרו של מזבח לא נעשה אלא בשביל כפרתן של ישראל, למה נקרא שמו מזבח, מ' שהוא מוחל עונותיהם של ישראל, ז' שהוא זכרון טוב לישראל, ב' שהוא ברכה לשיראל, ח' שהוא חיים לישראל, לחם המצות ולחם הפנים היו מברכין את הלחם, וביכורים היו מברכין את פירות האילן, מעשה בר' יונתן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאנה אחת, והיתה התאנה מלאה תאנים יפות, ירד טל והיו התאנים שואבים דבש, והיה הרוח מגבלן בעפר, באתה עז אחת והיתה מנטפת חלב בדבש, וקרא לתלמידים ואמר להם בואו וראו דוגמא מעין העולם הבא, וכל כך למה שהיו הקרבנות קריבין, מעשה בסופר אחד שהיה עולה לירושלים בכל שנה ושנה, והכירו אותו בני ירושלים שהיה גדול בתורה, אמרו לו טול לך חמשים זהובים בכל שנה ושנה ושב לך אצלינו, אמר להם יש לי גפן אחת והיא יפה לי מכולן, והיא עושה לי שלש דיפריאות בכל שנה, ושש מאות חביות היא עושה בכל שנה, הראשונה היא עושה שלש מאות, ושניה מאתים ושלישית מאה, ואני מוכר אותם בדמים יקרים הרבה, וכל השבח הזה לירושלים, בשביל ניסוך היין שהיו מקריבין, כיון שביטל ונמנעו כל הטובות הללו, ואתה מוצא כיון שגלו ישראל לבבל, היה אומר להן עזרא, עלו לארץ ישראל, ולא היו רוצין, אמר הקב"ה כשהייתם מקריבים לחם הפנים הייתם זורעים מעט ומביאים הרבה, אבל עכשיו זרעתם הרבה והבא מעט, אכול ואין לשבעה, שתו ואין לשכרה (חגי א ו), משביטל ניסוך היין, לבוש ואין לחום לו (שם), משביטלו בגדי כהונה, אמר הנביא כי תאנה לא תפרח (חבקוק ג יז), משביטלו את הביכורים, ואין יבול בגפנים (שם), משביטלו הנסכים, כחש מעשה זית (שם), משביטל שמן זית למאור, ושדמות לא עשה אוכל (שם), מהו רשדמות, ושדי בהמות, משביטלו הבכורות, גזר ממכלה צאן (שם), משביטלוהתמידין, ואין בקר ברפתים (שם) משביטלו הפרים. אמר ר' שמעון בן גמליאל מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה, שנאמר ואל זועם בכל יום (תהלים ז יב), אבל לעולם הבא הקב"ה מחזיר את הברכות שהיתה עושה, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל לו ח).

חסלת פרשת תצוה